

+MAIONESA, *salsa* ~, del francès *mayonnaise* id., el qual es creu que sigui una alteració de *sauce mahonnaise* 'salsa de Maó' (segurament causada perquè el personal culinari francès no distingia *mahonais* de *bayonnais* 'pertanyent a Baiona'). □ 1.ª doc.: en francès, 1807; en català ja estava en ús en el S. XIX (el llibre de l'Arxiduc es publicà el 1897), si bé no el registren els *DFa.*, *AlCM* ni *DAG*.

La tradició acceptada per Bloch i Bloch-W. (amb reserves) segons la qual «aurait été ainsi nommée en souvenir de la prise de Mahon par le duc de Richelieu, en 1756» consta formulada per primer cop, per un home erudit i assabentat, en el volum menorquí de *Die Balearen* de l'Arxiduc Lluís Salvador: «En les classes benestants la *Mayonnaise* (corrupció de *Mahonnaise*) és molt estimada: la qual segons una tradició antiga, i d'extensió general a Menorca, va ser inventada pel cuiner del duc de Crillon durant el setge del castell de Sant Felip, quan va veure que el seu amo assaboria com a menjar tan excel·lent les hortalisses ("grünwaaren") de Menorca» (II, 320). Recordo que a propòsit d'un Full de Dietari de Carles Soldevila, a «La Publicitat» de c. 1924, en una discussió periodística que va suscitar, es va emetre el parer que en català, per tant, n'hauríem de dir *maonesa*; cosa que no em sembla raonable, puix que és invent de la cuina francesa (amb corrupció lingüística o no, fet sense importància realista en dietètica), i que algú va dir, cosa potser menys desafortunada, que no fou pas invent total, sinó una imitació modificada, ensopegada i amansada, del nostre espatterant allióli.

Mairada, mairar, mairat, V. maurar Mairam, mairar, mairastra, maire, mairegassa, V. mare

Mais (en lloc de l'únic correcte *blat de moro*), del cast. *MAÍZ (DCEC/DECH)*, d'origen antillà.

MAISSELA (o MAIXELLA) o JAMELA, 'manat d'espígol que es crema per Nadal' val., origen incert, si bé és versemblant que sigui àrab. □ 1.ª doc.: 1891, MGadea.

«Les *Jamèles* de Nadal: són manolls d'espígol sec, dits en atres pòbles *maisèles*, els que arpleguen de la montanya els xics, y els guarden per a cremar-los les nits de Nadal, anant cantant les lletrilles y villancics pels carrers», MGadea (*T. del Xè* 1912, I, 118). En el seu dicc. de 1891, ja registra *maisela* i *jameła* amb la trad. sumària *fumall* (però descuidant-se que en l'article només li havia definit l'acc. «lo que produce mucho humo al quemarse»). Sanchis Guarner en un article de «Jornada» (Val., 18-XII-62) parla primerament dels xiquets cantaires de la ciutat de València amb llurs carrancs i simbombes, però afegeix: «els xiquets d'Alcoi s'allumenaven amb uns manats d'espígol sec, anomenats *maixelles*, mentre que els de Xixona duïen enceses les *eixames* o totxes d'esparg»; i en el llibret *Cançoner Valencià de Nadal* (p. 12), tot citant el pasatge de *T. del Xè*, dóna aquella forma «o *maixela*, *macella* o *xamela*, a Alcoi etc., manat d'espígol sec encès, amb què s'enllumenen els cantaires d'aguir-

landos».

Per desgràcia tot això no ens acaba d'aclarir, donada la confusió gafia de Martí Gadea, i la inseguretat que SGuarner ho hagi oït en els llocs, si la *-s-* d'aquell és gafia imperfecta per *ss* (com és raonable); i encara menys, si ens podem refiar que *jamelà* correspon a la *ġ-* del parlar no apitxat d'Alcoi i no és l'absurda gafia ultracorrecta *j-* per *ġ-* de què sol servir-se MGadea: és ben possible que en aquest cas sigui allò, car del que menys encara podem estar segurs és que les variants *-c-* i amb *-ix-* no resultin de meres interpretacions opinables.

Res no priva en efecte d'acceptar que *maissela* resulti d'una metatesi de *jameła*, sobretot quan hi ha tants valencians desgraciats que, estant imbuïts de cast., o afectant-ho, han perdut la distinció entre *iss* i *ix*; i un *xamela* apitxat podia canviar-se en *maixela* metatèticament, d'on *maixela* trivialitzant la terminació; en fi, de *jame(l)la* es pogué extraure un *(*l'*)*ajama* desdiminutivitzat i gariat *axama* pels molts que no saben distingir gràficament la sonora de la sorda (sense comptar que la influència d'*eixam* pogué convertir aquesta *x* en una realitat lingüística).

Pel que fa a l'origen, una cosa hi ha evident i és que el mot no és d'herència catalana, com ho indica *-ela* i totes les circumstàncies geogràfiques, socials i filològiques del mot. Llavors és natural pensar en un mot de l'arrel àrab *ġ-m-l* 'aplegar, arplegar'. És una arrel de l'àrab de sempre, i enormement desenrotllada en la història de la llengua, la popular i la literària: en el *Suppl.* de Dozy omple més de quatre columnes (I, 217-19) i ja és de la llengua corànica, no sols el verb *ġamala* «to collect» sinó també el derivat *ġumla* (*ġumla^{tan} wa abidat^{an}* «as one complete and perfect whole» sura 25, v. 34); n'hi ha molts derivats antics ('*āġmala* 'va sintetitzar sumàriament' en el conte més vell de les 1001 Nits, segle X, Dieterici), i es documenta en l'àrab africà medieval i en l'hispanic: *ġumla* «summa», i el verb, en les formes *ġammal* i *i(a)ġammal*, tots en el nostre *RMa.*, 81b, 598; per a un mot d'aquesta arrel, perpetuat a Castella, veg. *JAMILA* (DCEC) «heces», «grasa derretida»; avui continua essent popular a Algèria *ġāmāl* «rassembler; réunir, concentrer; accumuler, amasser; assembler» (Beaussier).

En deriven molts substantius, i un mot com *ġāmāl* o *ġāmāla* és d'un tipus corrent, i de creació sempre fàcil en tota varietat de la llengua. Ens acostem a la forma i sentit del nostre amb *ġēmal* «tascos de lino», registrat per *PAlc* (o sigui brins i rameta de lli que s'apila sota els qui l'esparden); el qual també registrà la frase *šarā ġumla* «mercar en uno» («acheter en bloc», Dozy); *ġumla* «grand nombre», «suite, cortège», «ensemble, réunion», «en commun, de compagnie», «en bloc» es documenten a Egipte i en autors medievals (Edrissi, Abdelwähid); hi ha fins i tot una formació com la nostra, *djemala*, en el sentit de 'turbant' (lligall de faixes de drap), i *ġāmāla* 'caravana', que es podrien interpretar com sortint de la idea de 'lligada, aplec'; no ens en refiem perquè gent que ha viatjat per Àfrica assegura que és una caravana composta només de camells (Dozy,